

ВІДГУК

офіційного опонента доктора біологічних наук, професора Пилипчука Олега Ярославовича на дисертаційне дослідження Щebetюк Наталії Борисівни на тему: «Науково-організаційні та методологічні засади функціонування аграрної науки в Україні кінця 20-30-х років ХХ ст.», подане на здобуття наукового ступеня доктора історичних наук за спеціальністю 07.00.07 - історія науки й техніки

Сьогодні значну увагу істориків науки і техніки привертають проблеми, пов'язані з історією конкретних наукових напрямків в усіх сферах наукового знання. Надзвичайно актуальною є необхідність об'єктивного відтворення процесів розвитку вітчизняної науки на різних етапах її становлення. Особливе значення мають дослідження, що висвітлюють розвиток окремих галузей науки і техніки, діяльність визначних українських вчених та інженерів, авторів унікальних наукових ідей. Під цим кутом зору актуальність рецензованої дисертації не викликає сумнівів. Вона визначається ростом суспільного інтересу до вирішення проблем ефективності форм наукового забезпечення продуктивного розвитку аграрного сектору економіки держави, за яких врахування історичного досвіду, набутого в суперечливий період еволюційного поступу природничих наук, є невід'ємною складовою. Дисертаційна робота дозволяє доповнити знання про творчу спадщину вітчизняних вчених-аграріїв, показує їх здобутки в обґрунтуванні теоретичних основ й розробки нових методів у ґрунтознавстві, генетиці і селекції, племінній справі, а також методології ведення сільськогосподарської дослідної справи у досліджуваний період, які сприяли подальшому розвитку галузевої науки в Україні.

Рецензована дисертація є рукописом, що має вступ, п'ять розділів, які в свою чергу поділяються на параграфи та закінчуються висновками, загальні висновки, список використаних джерел вміщує 610 позицій, 16 додатків.

На основі опрацювання великого загалу літератури, архівних матеріалів, дисертанткою чітко визначено науковий апарат дослідження. Дуже повно розкрито наукову новизну, окреслено теоретичне та практичне значення одержаних результатів. Автор розробила оптимальну структуру дисертації, підбрала систему методів наукового пошуку, що дозволило їй отримати науково виважені висновки, які мають важливе науково-теоретичне і практичне значення для історичної та аграрної наук, зокрема для історії науки та техніки.

На основі аналізу джерельної бази дослідниця переконливо довела, що значення творчої спадщини вітчизняних вчених-аграріїв для розвитку аграрної науки загалом було закономірним явищем, викликаним науковим життям досліджуваного періоду. Використана автором значна джерельна база складається з документів і матеріалів особового походження, державних, відомчих архівів, бібліотечних колекцій, музейних фондів та інших зібрань України та Росії. В дисертації чітко визначені методи опрацювання відповідних матеріалів, які дали можливість зафіксувати не лише кількісні характеристики, а й визначити головні тенденції розвитку аграрної науки означеного періоду, на тлі загального розвитку природознавства. Заслугою дисертантки є те, що із значного масиву матеріалів, що вивчалися, вдалося виділити та узагальнити те головне, що дозволило дисертантці розкрити тему дисертації.

Значний обсяг роботи Н.Б. Щebetюк провела, досліджуючи науково-природничі передумови розвитку аграрної науки в Україні кінця 20-30-х років ХХ століття. Слід погодитися з визначенням дисертантки, що суттєвий вплив на цей процес мали розробки основоположників і методологів сільськогосподарської дослідної справи різних вчених. З'ясовано, що історіографію проблеми дослідження започатковують праці методологів та основоположників вітчизняної сільськогосподарської дослідної справи – В.В. Вінера, С.О. Захарова, С.П. Кульжинського, М.К. Недокучаєва, О.К. Філіповського, О.А. Янати та ін. Автори цих праць комплексно

обґрунтували теоретичні основи еволюції сільськогосподарської дослідної справи та формування її методологічного інструментарію з побіжним висвітленням еволюції галузевого дослідництва. Це дає підставу зрозуміти процес становлення теоретико-методологічних засад сільськогосподарської дослідної справи в Україні на межі 20–30-х рр. ХХ ст. Наталія Борисівна наголошує на ролі наших вітчизняних вчених-аграріїв: М.К. Недокучаєв (комплексно описав суть і методику проведення польового і вегетаційного дослідів); С.К. Чаянов (деталізував завдання сільськогосподарської дослідної справи); О.Г. Дояренко (обґрунтував визнання дослідної справи як самостійної наукової дисципліни); Б. М. Рожественський (запропонував нові методи польового дослідів); О.К. Філіповський (автор першого підручника «Сільськогосподарська дослідна справа»). Отже, сільськогосподарська дослідна справа як природознавча дисципліна, теоретичну основу якої формує багаторівневий комплекс наук, активно розвивалася на основі узагальнення та удосконалення теоретико-методологічного інструментарію. В дисертації наголошується, що різні аспекти творчої діяльності названих та інших науковців тривалий час залишалися поза увагою істориків науки і, особливо, істориків аграрної науки.

Складність завдання, яке постало перед Н.Б. Щebetюк – відтворення цілісної історії розвитку аграрної науки в Україні означеного періоду полягала, передусім, у тому, що тема ця практично ще глибоко і всебічно не розроблялася. Були лише певні спроби, реалізовані в окремих наукових статтях та монографіях. Тому дисертант не тільки комплексно дослідила становлення та розвиток аграрної науки, вона встановила, що розроблені наприкінці 20-х рр. ХХ ст. методи і принципи організації системи сільськогосподарської науки значною мірою знайшли своє відображення в реорганізації структури наукового забезпечення галузі. Що побудову сільськогосподарської дослідної справи за крайовим принципом у 1931 р. було замінено проектом, який включав діяльність Всеукраїнської академії сільськогосподарських наук, загальнореспубліканських інститутів,

всесоюзних спеціальних інститутів та опорних пунктів і дослідних господарств. Командно-адміністративний вплив тоталітарного режиму призвів до розбалансування системи наукового забезпечення сільського господарства, яка певною мірою ще знаходилася у стані формування. Структуру мережі галузевих науково-дослідних установ реформовано у всесоюзному масштабі й у 1935 р. ліквідовано академічну установу. Натомість провідною структурною одиницею в дослідництві було визначено хати-лабораторії, діяльність яких, на думку державних діячів, забезпечуватиме його ведення безпосередньо у виробничих умовах. Методологічні принципи втратили свої ознаки у практичному застосуванні й вже наприкінці 30-х рр. потребували удосконалення.

Дисертанткою узагальнено та реконструйовано складний процес інститутизації з подальшою академізацією сільськогосподарської науки і дослідної справи, який сприяв ствердженню й удосконаленню науково-організаційних і методологічних засад функціонування сільськогосподарської науки наприкінці 20-х – у 30-і рр. ХХ ст. в Україні. Особливості реорганізаційних заходів при створенні системи наукового забезпечення розвитку сільського господарства у проблемний історичний період української нації характеризуються потужним політико-ідеологічним впливом. Доведено, що напрацювання й здобутки освітніх і дослідницьких інституцій, вчених аграрної галузі здійснили регенеруючий вплив на компоненти еволюції аграрної науки України та вирішення засадничих питань наукового супроводу землеробства, рослинництва, тваринництва, економіки й механізації сільськогосподарського виробництва, збагатили науковий потенціал української спільноти, здатної розбудувати сталу структуру вітчизняного наукового простору.

Такий же аспект, як участь вчених-аграріїв у реалізації програм реструктуризації аграрної науки в 20-30-х роках ХХ ст., а також наукові праці вчених-аграріїв, які зробили вагомий внесок у розвиток аграрної науки не лише України і Росії, але й світової аграрної науки, розглядається в

даному дослідженні вперше. Після уважного ознайомлення з усім доробком пошукувача можна з впевненістю стверджувати, що з цим нелегким завданням дисертант справилася успішно.

Практичне значення даного дослідження полягає в тому, що результати його можуть бути використані у програмах вищих навчальних закладів під час викладання курсів історії української науки і освіти, при написанні навчальних і методичних посібників з історії науки й техніки, зокрема історії аграрної науки.

На наш погляд вдало окреслена структура дисертаційного дослідження. Вона чітко підпорядкована авторській концепції, яка, в свою чергу, відповідає розвитку науково-природничої думки, що вигідно озвучує роботу. Присвятивши окремі параграфи висвітленню формування наукового світогляду вчених-аграріїв, дисертантка звертається до аналізу їх наукових програм і показує весь дослідницький процес в контексті розвитку аграрної науки.

На особливу увагу заслуговує четвертий розділ дисертаційного дослідження, в якому висвітлено питання створення та діяльності Всеукраїнської академії сільськогосподарських наук (1931–1935 рр.) на основі аналізу архівних матеріалів, окремі з яких введено у науковий обіг вперше, реконструйовано процес організації й розгортання діяльності галузевого академічного центру, формування його управлінських і функціональних механізмів з урахуванням складних умов впровадження нових методологічних підходів у розробку наукових програм.

В дисертації також робиться наголос, що теоретичні та практичні дослідження вчених-аграріїв справили значний вплив на формування мислення сучасних дослідників історії аграрної науки, на стиль мислення в аграрній науці. Автором дисертації показано також внесок представників України в розробку питань інтеграції знання, формування нових наукових напрямків, зокрема низки розробок в царині аграрної науки.

Кожний розділ, як і дисертація в цілому, містять логічно обумовлені висновки, також визначено актуальні проблеми, що ще потребують свого дослідження.

Дисертаційна робота оформлена згідно з вимогами ДАК України.

Варто також відзначити, що матеріали дослідження широко апробовані на різних наукових конференціях. Зміст основних положень дисертації та автореферату ідентичний.

Водночас аналізоване дисертаційне дослідження, як і кожна справді наукова робота, викликає дискусійні запитання і пропозиції.

1. На нашу думку, висвітлюючи науковий доробок наших вітчизняних вчених-аграріїв дисертант мало уваги звернула на роль зарубіжних вчених-аграріїв у становленні аграрної науки в Україні означеного періоду.
2. У п'ятому розділі дисертації доцільно було б більш детальноше подати біографічні відомості про невідомих широкому загалу, почасти незаслужено забутих вчених-аграріїв України означеного періоду.
3. Як суттєвий недолік дисертації вважаю упушенням дисертантки висвітлення зв'язку вчених-аграріїв з вченими Національної Академії наук.
4. Недостатньо аргументоване питання про встановлення дати зародження Всеукраїнської Академії аграрних наук – 1931 р., чи все-таки – 1918 рік ?
5. В роботі зустрічаються русизми, невірні переклади з інших мов.

Однак, висловлені зауваження не мають принципового характеру і не можуть суттєво вплинути на загалом високу оцінку наукової роботи. Аналіз дисертації, автореферату і публікацій автора дозволяє стверджувати, що дисертаційне дослідження Наталії Борисівни Щebetюк «Науково-організаційні та методологічні засади функціонування аграрної науки в Україні кінця 20-30-х років ХХ ст.» є самостійною, завершеною працею, яка робить вагомий внесок в історію науки й освіти, відповідає вимогам ДАК

України. Ця дисертаційна робота відповідає пп. 9, 10, 12 «Порядку присудження наукових ступенів та вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 року. Тому, її автор – Наталія Борисівна Щебетюк заслуговує на присудження їй наукового ступеня доктора історичних наук за спеціальністю 07.00.07 – історія науки й техніки.

Офіційний опонент

доктор біологічних наук, професор, завідувач кафедри екології та безпеки життєдіяльності Державного університету інфраструктури і технологій Міністерства освіти і науки України

Пилипчук

О.Я. ПИЛИПЧУК

Підпис Пилипчука О.Я. засвідчую.

Заступник начальника відділу кадрів

Григорук - Белек Н.В.

В.о. Проректора з питань педагогічної роботи

Грайч / Н.С. Браїковська